

Frater Makarius.

Spisal Vaclav Kosmak. Preložil Jožef Gruden.

a svetu je več siromaštva nego bogastva; tudi v Iglavi nas je bilo več revnih študentov kakor bogatih. Najrevnejši izmed vseh pa je bil Martin Kos. Martinov oče je bil že pred več leti umrl; ubogi deček je imel poleg matere, revne kočarice v Zmolah, tudi dve mlajši sestri in enega bratca v raztrganih hlačah. Vsi štirje so stezali vratove k ubogi materi kakor ptiči v gnezdu; stezali vratove od glada, da si uboga mati ni vedela svêta, kje naj jim vzame krompirja, — kruh so imeli malokdaj.

„In Martin je vendar študiral?“ se čudiš.

Dà, študiral. To je prišlo pa tako: V minoritskem samostanu Iglavi je bil frater Makarius za cerkvenika. Učitelj v Zmolah je bil njegov sorodnik, ki je obiskal dragega mu fratra, kadar je prišel v Iglavo. Sedela sta na vrtu v zaupnem pogovoru, in gospod učitelj je tožil o mnogih starših ter o trudu in naporu, ki ga ima z mnogimi lenimi in trdoglavimi učenci. „Seveda“, je rekel, „ko bi bili vsi taki, kakršen je Kosov Martin, bi imel človek nebesa!“

„Zakaj pa tega Martina vedno tako hvalite?“ ga nekoč vpraša frater.

„Ker zasluži“, pripomni gospod učitelj. „Ali vam je glavica ta Martin! — Kar sem živ, še nisem videl takega. Kar pogleda — umeje; kar mu rečete — si zapomni. Kakšna škoda, da ne more študirati; iz njega bi bil kdaj velik gospod!“

Brat Makarij se nekloliko zamisli, in potem reče: „Škoda takega talenta. Ali ga nikakor ni mogoče dati v šolo?“

„Ne“, odločno odgovori gospod učitelj ter pojasni bratu Makariju to in ono.

„No“, se nasmehne brat Makarij, „že iz mnogih revnih dijakov so izrastli veliki gospodje, celo papeži: zakaj bi tudi iz Martina ne bil velik gospod. Premislim si vse. Kadar pridem k vam, pogledam dečka, pa bomo videli. Morda mi bo mogoče kaj storiti zanj.“

In res: Poskrbel je zanj! Vzel je dečka v mesto in ga študiral. — Ali kako! — Poslušajte.

* * *

V minoritskim zvoniku v Iglavi je odzvonilo poldan. Po temnih hodnikih starega samostana so šli minoritje v refektorij ali obednico. V prostranem, starem refektoriju so stale v dveh vrstah močne hrastove mize. Častiti očetje in bratje lajki so stopili vsak na svoje mesto. Oče gvardijan je izpregovoril: „Benedicite“ in začeli so moliti molitev pred jedjo. Nato so sedli za mize. Na zadnjem mestu je sedel brat cerkvenik. Bila ga je sama kost in koža; oči je imel povešene ter je mirno jedel juho.

Ko je bilo prineseno meso, je vzel brat Makarij svoj delež na krožnik; odrezal si je košček, a drugo položil na stran. Po mesu je prišel na mizo

grah s suhim mesom; brat Makarij si je zopet naložil na krožnik, pojedel le nekoliko žlic graha s kruhom, večji del pa je zopet položil na stran, kakor bi bil bolan, ter ne bi imel slasti do jedi. Ta in oni redovnik je pil nekoliko vina ali piva, Makarij pa samo vodo.

Kadar so odmolili molitev po jedi, so šli duhovniki iz obednice na kor, a brat Makarij je vzel oba krožnika ter hitel z njima vun, kakor bi ju bil ukradel.

Po dolgem hodniku je prišel v svojo celico. V njej je sedel petnajstleten deček pri mizi, s knjigo v roci.

„Martin, tu sem ti prinesel. Dragi moj, danes je le grah; vem, da ga nimaš rad, ali nimam drugega. Jej, dokler je še gorko.“

Dečka ni bilo treba siliti; jedel je z največjo slastjo. Frater je sedel k peči, podprl glavo ob dlan ter zrl na dečka z očmi, iz katerih je odsevalo celo nebo ljubezni. Dokler je deček jedel, ni pregovoril besedice, da ga ne bi motil. Jedva je pa otrl deček z zadnjim koščkom kruha drugi krožnik, ga je vprašal skrbno Makarij: „Kako pa, ali si bil danes kaj vprašan?“

Deček je povetil glavo ter počasi odgovoril: „Da.“

„Kaj pa?“

„Matematiko.“

„Moj Bog!“ se je prestrašil Makarij. „Ali si znal?“

„Dobro“, je odgovoril deček.

„Veš, prosim te, samo uči se; kaj bi bilo s teboj, ako bi padel? Lej, s kakšno silo si pomagava. Zdaj pojdi domov, pa se pripravi za šolo, da ne zamudiš.“

Deček je vstal, prekrižal se ter žalostno gledal dol na svoje črevlje.

„Kaj pa“, je vprašal Makarij, „menda pa nimaš zopet raztrganih črevlje?“

Študent je povzdignil nogo ter pokazal, da sta podplata raztrgana.

„Ta je lepa!“ se je ustrašil frater. Nato je izvlekel iz žepa mošnjo ter ji preiskal obisti. — „Moj Bog, je vzdihnil“, dobil sem za cvetlice dva goldinarja, to je moje premoženje. Pa kaj se hoče, zunaj je mraz, bos ne moreš v šolo; daj črevlje popraviti.“

„A kaj naj obujem medtem?“ je vprašal Martin.

Frater se je popraskal za ušesi, stopil v kot, kjer je stalo par starih črevljev in sandal. Privzdignil je črevlje, si jih ogledal pa vzdihnil: „Ojej, ti črevlji so tudi raztrgani. Pa nič ne dé, sezujem črevlje z nog, pa bom hodil v sandalah, dokler ne bodo popravljeni tvoji črevlji. Oblečem dvojne nogovice, da me ne bo zeblo.“

Sel je na stol, vzdignil nogo, rekoč: „Sezuj me!“

Deček je fratra sezul. Makarij je nato nataknil sandale ter opozoril študenta: „Zdaj pa le hiti, bo že čas v šolo!“

Martin je pospravil knjige, vzel fratrove črevlje pod pazduho in odhitel.

Komaj je zaprl duri, podprl si je brat Makarij glavo z obema rokama in globoko vzdihnil: „Kako bom tega študenta vzdrževal? Mili Bog, ti mi pomagaj!“

Naglo je vstal s stola pa začel plesti umetne cvetice k oltarnim svečam.

Tako je preživil frater dečka ves čas štirikrat na teden, tri obede pa pa mu je izprosil pri drugih ljudeh. Sam je večkrat stradal in dajal dečku vse, kar si je pritrgal pri ustih. Kadar je le količkaj utegnil, je plel za bližnje cerkve umetne cvetice, da si je prislužil kakšen krajcar. In vsak težko prisluženi, ali včasih tudi izprošeni groš je žrtvoval za svojega gojenca.

Tako je delal skozi žest let, pa razen učitelja, matere in drugih redovnikov ni nihče vedel za to. Šest let se je odpovedaval vsem dovolj revnim dohodkom, ki mu jih je nudil njegov ubogi stan, zato pa se je fratru vselej zjasnilo obličje, kadar je prinesel dijak koncem šolskega leta dobro izpričevalo. Takega veselja ne uživajo gospoda po gledališčih in drugih zabavah, in tudi ne, kadar bero v časnikih svoje ime, da so velikodušno darovali v ta ali oni blagi namen dvajset goldinarjev. Ljudje so slišali v cerkvi pri sveti maši brata Makarija, sicer na prsih bolehnega in tihega, glasno odpevajočega. In šepetali so si na uho: „Lejte si no, kako je cerkvenik vesel!“

Martin Kos pa ni ostal vedno reven dijak, ampak je bil pozneje pravi „kos“. Povzpel se je nad svoje sošolce, dobil ustanovo in ko je bil v sedmi šoli, je vesel prihitel nekega dne v samostan.

„Zakaj pa si danes tako vesel, kakor bi bil zadel v loteriji?“ se je čudil frater Makarius.

„Dà, zadel sem!“ se je hvalil Martin. „Zanaprej vas ne bodem več nadlegoval.“

„Kaj, kaj! Kako to misliš?“

„Ravnatelj me je danes pozval, ali bi ne hotel poučevati sina g. doktorja M Imel bom obed in pet goldinarjev na mesec. Opoldne se grem predstaviti.“

„Viš, kakšno srečo imaš; kaj takega bi ne dobil v celem mestu! V katerem razredu pa je doktorjev študent?“

„V našem razredu, ime mu je Artur. Ima nekam trdo glavo pa nerad se uči; zato se gospod doktor boji, da bi na leto pri maturi ne padel. Skupaj se bova učila, da mu pojde kaj bolj v glavo.“

„Kako si srečen“, je pripomnil frater Makarius ter mlasnil s prsti. „Čaki, da ti prinesem na to veselje malo piva. Semkaj sedi.“

Dolgo sta sedela in se pogovarjala o srečni bodočnosti. Brat Makarij je vidno pomladel.

„Hvala Bogu, zdaj dovršiš gimnazijo brez skrbi!“ je pripomnil in si mel roke: „Martin, zahvali Boga! Kadar pa doštudiraš, si izvoli stan, kakor sam veš, v vsakem si lahko srečen in vesel. Bog, ki ti je do sedaj pomagal, ti bo pomagal tudi vprihodnje, ako ga ne zapustiš. — K meni ne prideš obedovat?“

„Ne; obédoval bom pri g. doktorju.“

Makariju se je nekako stemnilo čelo in vzdihnil je: „Torej se ne bova več tolikrat videla? — Ali včasih prideš vendar še kaj pogledat k meni — kaj?“ Pa se je ozrl vanj z očmi, s kakršnimi zrejo le ljubeznivi očetje.

Martin je povesil glavo, zardel, in solze so mu zalile oči. Zašepetal je: „Kako bi vam mogel biti tako nehvaležen?“

Frater Makarius ga je brž prijel za roko in rekel: „Ne jokaj, Martin, saj nisem mislil nič hudega!“

Martin je bil odslej korrepetitor pri g. doktorju M , namah je imel ugled. Vse ga je hotelo za inštruktorja. In res je sprejel še eno instrukcijo, za katero je mesečno dobival po šest goldinarjev. Napravil si je lepo obleko in hodil po ulicah kakor gospod.

Nekoč je pravil na vprašanje gospé doktorjevi pri obedu o svojem dobrotniku bratu Makariju, kako je pri njem obedoval skozi sedem let.

Doktorjevi so začudeno gledali, in ko je končal Martin svoje pripovedovanje, je gospod doktor prijazno rekel: „Ubogi Makarij! Človek ne bi mislil, da vam je to tako dobra duša.“

„Hm!“ ga je prekinila žena, „to so čudeži. No, kaj so pa revežu tam tudi dajali; menda same ostanke kakor beračem. Ubogi dijak! Pri nas bo pač drugače, gospod Kos. Vsak dan sveže meso, in kar bomo mi jedli, boste jedli tudi vi! Kakor vidite, jeste z nami pri eni mizi in boste tudi zanaprej, ako se nam skažete hvaležnega!“

Martin je povetil glavo ter zardel.

Artur je imel sestro Leontino in ta se je večkrat smejala Martinu zaradi njegove revne preteklosti, zlasti pa zaradi njegove hrane v samostanu. Njeno posmehovanje mu je zvenelo v ušesih, in Martinu se je zdelo, da se mu Leontina res lahko posmehuje. Sramoval se je svoje preteklosti, sramoval brata Makarija. Sklenil je, da se potruzi na vso moč, da postane drugačen človek — po lastnih nazorih — boljši.

Brata Makarija je le zdajpazdaj obiskaval, a še tedaj le za trenutek. Izgovarjal se je, da ne utegne. Frater Makarius mu je verjel ter ga tolažil: „Le potrpi, dragi moj, vsaka reč ima svoj konec — tudi šolanje. Vsak dan molim zate, da bi srečno dovršil šole.“

Črez nekaj časa pa je Martin popolnoma prenehal hoditi k bratu Makariju. Temu je bilo dolgčas po študentu; ni si vedel tolmačiti, zakaj ga ni več k njemu. Poslednjič ga je obšel strah, da je Martin zbolel. Nekega dne je del star, nizek klobuk s širokimi kraji na glavo, vzel v roko palico s koščeno glavico ter se napotil k Martinu.

Korakal je počasi kakor ob izprevodu, korak za korakom: palica, desna noga, leva noga, palica, desna noga, leva noga itd. Med potjo je pozdravljaj na vse strani ter se globoko klanjal.

Prišedši na trg, je zagledal tam več dijakov pred knjigarnico. Ko je bolj natanko pogledal, je spoznal med njimi Martina Kosa. Ubral jo je k njemu.

„Kos, lejno, tamkaj gre tvoj dobrotnik“, se je posmehoval Artur.

Martin se je ozrl in zagledavši Makarija je zbledel. „Pojmo strani, da me ne bo dobil.“

Odkurili so jo proč, Makarij pa jim je s palico pomigal.

„Počakajmo“, je svetoval drug dijak, „zakaj bežimo pred njim? Bogle, kaj hoče Kosu?“

„Seveda“, je pritegnil tretji, „star mož je in Martinu dobrotnik.“

Martin je pogledal z jeznim očesom. „Prosim te, kakšen dobrotnik?!“ — V tem hipu pa je Makarij že stal za njim, globoko se odkrivaje: „Dober dan, mladi gospodje! Odpustite, da vas motim. No, Martin, kaj je pa s teboj? Bal sem se že, da si bolan.“

„Ne utegnem biti bolan!“ se je smejal Martin. „Zakaj ste se bali?“

„Kako bi se ne, ko te ni več blizu!“

„Po kaj bi hodil k vam“, je mrzlo rekel Martin. „Imam važnejše opravke.“

„Martin“, mu je pomenljivo zažugal frater s prstom, „zdi se mi, da si nekam gosposki!“

„Zato študira, da bi bil gospod“, je prevzetno pripomnil Artur.

Martin se je ozlovoljen zadril nanj: „Kdo vam je dal pravico, da meni kaj očitata? Sploh si prepovedujem, ustavljati me na javnem prostoru.“

„E, Martin, ne bodi no tak!“ ga je karal tretji dijak. A Martin jo je jadrno odkuril. Zbežal je kakor dolžnik. —

Brat Makarij je presenečen gledal za njim. Obrnil se je ter odšel domov še z mirnejšim korakom — edna, dve, tri — edna, dve, tri. — Nihče ni opazil kakšne izpremembe na njem. Prišedši domov je zazvonil k blagoslovu, stregel pri njem kakor običajno, a kadar so ljudje odšli iz cerkve, je zaklenil vrata, pokleknil pred velikim oltarjem, sklenil roke in molil za Martina, naj bi Bog ne pripustil, da bi se Martin izgubil v nečimernem svetu.

Naposled premagan od notranjih čustev, skloni glavo na preprogo pred oltarjem in se milo zjoče.

Skozi visoko okno je sijalo solnce na njegovo sivo glavo, in dišava kadila se je dvigala v hramu božjem kakor njegova molitev. Svetniki so pomenljivo in sočutno zrli z oltarja nanj, in sveti Bonaventura mu je pretil s prstom, kakor bi hotel reči: „Ne žaluj preveč!“

Štirinajst dni po tem je hodil zdravnik k minoritom. Brat Makarij je ležal bolan — od žalosti zaradi Martina.

Ko je Martin to izvedel, ga je bilo nehvaležnosti sram ter ga je obiskaval. Kmalu pa je zopet izostal — za vedno.

Zdaj je gospod, tisti Martin, a ne sramuje se le ubogega fratra, ampak tudi svoje matere — češke domovine.

